

Interreligiösa gruppers samarbete med kommuner i Sverige

Magdalena Nordin

fil.dr. i religionssociologi verksam vid Centrum för teologi och religionsvetenskap vid Lunds universitet, Sverige.

Artikeln tar upp interreligiösa gruppers samarbete med kommuner i Sverige. Detta samarbete sker i sammanhang som präglas av sekularisering, religiös skepticism och en ojämlig religiös pluralitet, och påverkar den pragmatiska sekularism som tidigare varit gällande i landet.

Inledning

Sverige är ett land som präglas av sekularisering. Religionen har en undanskymd plats i samhället och många människor har ingen religiös tillhörighet eller religiös tro (Bromander 2012; Lövheim & Bromander 2012). Religion uppfattas många gånger som det avvikande eller så uppfattas den inte alls (Bäckström 2013; Zuckerman 2008, 148f; Flodell 2006). Samtidigt är sekulariseringen i Sverige en pågående process och religion finns ännu i samhället om än i minskande omfattning och betydelse. Så länge religionen finns avskilt från det omkringliggande samhället är detta tämligen oproblematiskt, men när det religiösa möter eller önskas införlivas med det omgivande samhället sker detta inte helt friktionsfritt, eftersom religion inte hör till normen.

Landet har även under en lång tid präglats av sekularism, dvs. ställningstagandet att religion och politik ska hållas åtskilda. Religion ska utifrån denna idé inte påverka eller underbygga det offentliga, men den får inte motverkas av det offentliga (Bangstad 2012). Man måste dock komma ihåg att det svenska välfärdssamhället har nära kopplingar till en tidigare luthersk statskyrka. Staten och kyrkan skildes visserligen åt år 2000, men denna uppdelning är inte helt fullgånget och påverkar ännu religionens plats i det offentliga på ett flertal områden.¹

Det sekulära idealet har under senare tid kommit att utmanas av en ökad religiös pluralitet i Sverige, vars följder blir särskilt tydliga på ett lokalt plan där den religiösa pluraliteten får direkta praktiska konsekvenser.² Här ska lokal politisk praktik skapas som många gånger behöver förhålla sig både till globala politiska skeenden och till den nationella politiska situationen (se även Glick Schiller 2009; Levitt 2009; Stepick, Rey & Mahler 2009).

Mellan år 2010 och 2011 arbetade jag med en studie om interreligiös dialog på lokal nivå i Sverige.³ Under studiens gång blev det tydligt att det arbete som skedde i de interreligiösa grupperna i hög utsträckning var relaterade till det omgivande samhällets offentliga institutioner. Relationen dem emellan hade uppstått som ett önskemål både från de interreligiösa grupperna och från det lokala politiska etablissemangen. Hur denna relation skulle upprätthållas och eventuellt institutionaliseras var dock ett problem som genomsyrade arbetet dem emellan. Här kom det sekulära idealet att krocka med den religiösa pluralitetens realitet, något som denna artikel närmare kommer att belysa.

Det övergripande syftet med den här artikeln är att lyfta fram vad som sker när religion i ett sekulariserat och sekulärt samhälle tar plats i det offentliga.⁴ Fokus kommer att ligga på relationerna mellan religiösa samfund och det offentliga på lokal nivå i Sverige. De exempel som kommer att ges är interreligiösa gruppers samarbete med kommuner och hur man inom kommunerna samarbetar med religiösa samfund, ett tidigare inte studerat område i Sverige.⁵ Med interreligiösa grupper avses i artikeln organiserat samarbete över religionsgränser vars primära och manifesta syfte är just samarbete mellan personer eller organisationer med olika religiösa tillhörigheter.⁶

Det finns i Sverige även andra situationer när kommuner samarbetar med religiösa samfund. Det kan gälla bygglov för moskéer och kyrkor, när skolor samarbetar med olika religiösa grupper i religionsundervisningen eller med Svenska kyrkan i samband med skolavslutningar, men dessa former av samarbete ingick inte i den studie som jag gjorde.⁷

Religion i Sverige: om sekularisering, sekularism och religiös pluralitet

Sverige hör till de länder i världen där sekularisering har en stor utbredning. Ett exempel på detta är minskad religiös praktik och tro hos enskilda individer. Även om en majoritet av svenskarna är medlemmar i ett religiöst samfund (66 % i Svenska kyrkan och ca. 7 % i andra kristna samfund och andra religioners samfund), så är den religiösa praktiken och deltagandet i religiösa sammankomster lågt. Ungefär var femte svensk ber till Gud ibland och mindre än var tionde deltar regelbundet i religiösa sammankomster (Weibull & Strid 2011). År 2013 döptes hälften av alla barn födda det året och en tredjedel av 15-åringarna valde att konfirmeras (Svenska Kyrkan). Upp emot hälften uppger att de tror på Gud (bland ungdomar mellan 16 och 19 år svarar 69 % att de inte tror på Gud), men religion är viktig för endast 10 % av Sveriges befolkning (Weibull & Strid 2011).

Ett annat exempel på sekularisering är religiösa samfunds minskande betydelse i samhället. I Sverige är förtroendet för religiösa samfund numer lågt. En tredjedel av befolkning har förtroende för Svenska kyrkan och detta är siffror som ständigt sjunkit under de senaste femton åren. Svenskarna har ett betydligt större förtroende för universiteten, polisen, domstolsväsendet och även för kungahuset, än vad de har för Svenska kyrkan (Holmberg & Weibull 2012). Frågar man medlemmarna i Svenska kyrkan så skulle dessa främst vända sig till familj och vänner för stöd och tröst, och de uppger att de i högre utsträckning skulle söka hjälp i naturen, i musiken, hos hälsovården och bland djur än hos kyrkan (Bromander 2011). Många ställer sig emellertid positiva till kristendomen som religion (40 % gör det), vilket är betydligt fler än de som ställer sig positiva till ateism (18 %), emedan endast 9 % är positiva till islam och 12 % till judendom (Weibull 2012). Och vissa forskare framför att en stark religiositet bland svenskar kan uppfattas som något onormalt (Bäckström 2012, 32; Zuckerman 2008, 148f; Flodell 2006).

När det gäller ett sekularism i Sverige detta är ett komplext fenomen. Fram till år 2000 hade Sverige ett statskyrkosystem som under åtminstone 150 år hade ifrågasatts. Separationen mellan stat och kyrka kom inte heller att bli fullständig och Svenska kyrkans relation till

staten skiljer sig åt från andra samfunds. Svenska kyrkan har en skyldighet att finnas representerad i hela landet (den ska vara en så kallad folkkyrka), den får statlig stöd att ta in medlemsavgifter (vilket även andra samfund numer kan ansöka om att få hjälp med), den är ansvarig för begravningsväsendet i hela landet med undantag för två kommuner (Stockholm och Tranås), vissa av dess kyrkor står under statlig kontroll och monarken måste bekänna sig till den evangeliskt lutherska tron. Även de andra religiösa samfunden har en unik relation till staten i förhållande till andra civilsamhälleliga organisationer. Trossamfunden har t.ex. vigselrätt och har öronmärkta statliga medel avsatta för att bedriva sin verksamhet, vilka under år 2013 uppgick till 75 miljoner SEK. Professorn i religionssociologi Anders Bäckström för i en artikel om religion i det offentliga i Sverige fram att relationen mellan kyrka och stat i Sverige (och i de andra nordiska länderna) kan betraktas som en pragmatisk sekularism. Med detta menar han att det här inte uppstått något klart ställningstagande om hur staten skall förhålla sig till religion, vilket har varit fallet i t.ex. USA, genom passiv sekularism, och i Frankrike genom aktiv/laicistisk sekularism (Bäckström 2013, 30f). I Sverige har förhållandet mellan kyrka och stat istället utgjorts av ett samspel som varken öppet har ifrågasatts eller tydligt underbyggts. Med en ökad religiös pluralitet i Sverige har dock detta kommit att uppmärksammas. Bäckström menar det därmed blir allt svårare "att exkludera religiöst baserade synpunkter och krav från den offentliga samtalsarenan" (Bäckström 2012, 33), något som även gäller för flertalet andra europeiska länder (Bader 2007, Davie 2007, Koenig 2007). Det här är en realitet som även är aktuell på ett lokalpolitiskt plan (Bader 2007, Rath et al. 2001). Dessutom kan den ökande religiösa pluraliteten innebära att de offentliga institutionerna aktivt arbetar med att inkludera de religiösa samfunden för att på så sätt kontrollera dem och inkludera dem i samhället (Beckford 2011, Griera & Forteza 2011).

Sverige har under de senaste decennierna gått från att ha varit ett land med en utpräglad religiös homogenitet (protestantisk) till att bli mer religiöst pluralistiskt. Men vi måste ändå vara medvetna om att de religiösa minoriteter som vi finner i dagens Sverige är mycket små i jämförelse med det antal människor som tillhör den protestantiskt lutherska Svenska kyrkan. Om man ställer antalet personer som tillhör Svenska kyrkan i förhållande till den religiösa riktning som uppskattas ha flest antal tillhöriga, nämligen islam, så blir förhållandet 6,5 miljoner mot ca. 400.000 tusen, det vill säga att 66 % av Sveriges befolkning tillhör Svenska kyrkan och ca. 4 % uppskattas tillhöra islam. När det gäller andra religiösa samfund är antalet än mindre; de frikyrkliga sam-

funden har sammantaget ca. 300.000 medlemmar, ca. 150.000 tillhör de ortodoxa och österländska kyrkorna, ca. 100.000 den Katolska kyrkan; och man räknar med att det finns ca. 25.000 buddhister, 20.000 Jehovas vittnen, 10.000 hinduer, 8.000 judar, och 8.000 mormoner i Sverige. Sikherna beräknas vara ca. 3.000, Bahai har ca. 1.000 tillhöriga och Scientologerna har ca. 500 aktiva medlemmar i landet. Ändå har dessa religiösa grupper ökat markant i antal under de senaste decennierna.⁸ I början av 1970-talet fanns det t.ex. 52.000 katoliker i Sverige och på 1930-talet räknade man med att det fanns ca. 500 personer som tillhörde de ortodoxa och österländska kyrkorna och ca. 8 muslimer (Stoor 2002, 37ff).

Den religiösa pluralitetet i landet är, som siffrorna ovan visar, på intet sätt homogen när det gäller antalet tillhöriga. Men de religiösa samfunden skiljer sig inte åt endast när det gäller antalet tillhöriga, utan även i hur de är etablerade i samhället, vilken organisationsform de har, hur ledarskapet ser ut och upprätthålls, i tillgång till möteslokaler, i möjligheter till offentligt utrymme och i resurser i form av bland annat pengar, ledare, anställningar och utbildningar. Och som tidigare nämnts i skiljer de sig åt i hur människor uppfattar de olika samfunden. Till detta hör också att det är Svenska kyrkan som har varit det samfund i Sverige som varit mest drivande när det gäller det mer organiserade interreligiösa samarbetet i Sverige (Roald 2002, 85; Alwall 1999, 17).

Sammantaget kan man se att de förändringar som det svenska samhället genomgår idag präglas av sekularisering och religiös skepticism, men samtidigt även utgörs av en ökad och ojämlig religiös pluralitet till vilken det offentliga behöver förhålla idén om sekularism.

Samarbetet mellan interreligiösa grupper och kommuner

Interreligiöst samarbete – en bakgrundbeskrivning

Det har funnits organiserat interreligiöst samarbete i Sverige sedan 1970-talet då det främst utgjordes av samarbete mellan kristna och judar. Under 1980-talet kom detta att även inkludera muslimer (Ahlstrand 2008, 65f; Aneer 1999, 257ff) och under 1990-talet initierade Svenska kyrkan ett flertal projekt som riktade sig till muslimer i Sverige (Alwall 1999, 16ff). Hur många interreligiösa samarbeten som har genomförts sedan dess går inte att få kunskap om eftersom detta inte bokförts eller sammanställts, men det har framhållits att det under 2000-talet skett ett ökat intresse och ett ökande intra-religiöst samarbete i Sverige (*Nyhetsbrev Centrum för religionsdialog i Stockholms stift* 2010, nr 3; *Kyrkans Tidning* 2010-12-16). Interreligiösa grupper återfinns i Sverige på nationell nivå genom bland annat Sveriges kristna råd (SKR) som bildades 1992⁹, ett muslimskt samarbetsråd,

Sveriges muslimska råd (SMR) och Sveriges interreligiösa råd (SIR) från 2010 som bildades på initiativ av Svenska kyrkan.¹⁰ Visst samarbete sker även på regional nivå, men det mesta interreligiösa arbetet sker i Sverige på lokal nivå och som en följd av lokala initiativ (intervju med Kajsa Ahlstrand).

Interreligiöst samarbete kan ta sig många olika uttryck. En uppdelning av dessa som passar väl för de grupper som denna artikel tar upp är följande: Det levda livets dialog, vilken handlar om när människor med olika religionstillhörighet möts i vardagen och där religiösa frågeställningar kan komma att aktualiseras. Den andra formen, dialog om sociala frågor eller handlingens dialog, handlar om en dialog som har sin utgångspunkt i ett gemensamt problem. Den tredje formen, intellektuell dialog, handlar om ett samtal om det religiösa innehållet och avslutningsvis finns det som benämns som den kontemplativa eller den religiösa erfarenhetens dialog, där man tillsammans genomför religiösa ritualer (Ahlstrand 2008, 66f; Ahlstrand 2005, 64ff; Åmell 1999, 65f).¹¹ De interreligiösa grupper som studerats i det här projektet är sådana som främst kan placeras i det som benämns som dialog om sociala frågor och intellektuell dialog.

*Den interreligiösa gruppen "Religiös dialog"*¹²

[Religiös dialog] ska utgöra ett forum för:

1. Gemensam bearbetning av aktuella frågor.
2. Att utveckla samhörighet, insikt och förståelse.
3. Samråd och vägledning för offentliga, frivilliga och privata organ.
4. Prioritera [sic] ökad förståelse bland barn och ungdomar.

(Ur gruppens interna policydokument)

En av de grupper vars arbete jag följde under drygt ett års tid har jag här valt att benämna "Religiös dialog". Gruppen var lokaliserad i en kommun i Sverige med relativt stor religiös pluralitet. Gruppen uppstod 2009 främst ur ett socialt behov och ett önskemål om samhällelig förändring, och kan tydligt definieras som en grupp vars dialog behandlar sociala frågor. Den bildades på initiativ av Svenska kyrkan och med ekonomiskt bistånd från en kristen stiftelse och från Svenska kyrkan. Gruppen kom tidigt att kopplas till den kommun där den var verksam. Relationen mellan gruppen och kommunen innebar emellertid ett flertal svårigheter. En avgörande svårighet orsakades av att det inte fanns några formaliserade former för hur samarbetet skulle se ut och inte heller några politiska beslut på att ett samarbete skulle etableras. Att kommunen engagerade sig i gruppen och önskade etablera en relation med den hörde främst samman med att kommunen önskade komma i kontakt med religiösa samfund för

att skapa integration och sammanhållning i kommunen. Kommunen framförde däremot inga önskemål om att gruppen skulle integreras i det kommunala arbetet och de personer från kommunen som var kopplade till gruppen ingick inte i gruppen utan fanns med som en extern resurs. Samarbetet mellan gruppen och kommunen skedde främst genom en av kommunens folkvalda som arbetade med integrationsfrågor. För att gruppen skulle etableras och formaliseras enligt den här personens önskan hjälpte kommunen till med att skriva fram syfte och målbeskrivningar för gruppen och de kunde ha genomföra sina möten i kommunhuset. Vid dessa möten medverkade den folkvalda personen samt en tjänsteman från kommunen. En av de personer som jag intervjuade och som arbetade på kommunen framförde att även om kommunen skulle vara neutral i religiösa frågor, så "var den i högsta grad inblandad" i denna grupps arbete.

Ett annat problem för gruppen var vilka religioner som skulle vara representerade i gruppen och vilka personer från dessa religioner som skulle ingå. Det här berodde bland annat på att det inte fanns plats i gruppen för representanter från alla olika religiösa samfund i staden, men även på att man inte ville ha alla religiösa samfund med i gruppen. Även här gick personerna från kommunen in och påverkade besluten, men fanns inte med som beslutande. Bland de samfund som man inte ville skulle ingå i gruppen fanns Scientologin som framfört önskemål om att få finnas med i gruppen, men även en mindre paganistisk grupp. Motivet till detta uppgav man vara att "[Religiös dialog] endast skall omfatta de etablerade världsreligionerna, således ej dessa två grupper" (från gruppens mötesprotokoll). Även ett par större muslimska och ortodoxt kristna församlingar i kommunen saknade representation i gruppen. Det här kan förklaras av att dessa församlingar hade arbetat mindre utåtriktat och att man därmed från kommunens sida saknade kunskap om dem, men även av att de inte var välkomna av de andra samfunden som fanns representerade i gruppen.

En annan svårighet var att hitta personer från de olika samfunden som kunde arbeta i gruppen. För de större och mer etablerade samfunden som Svenska kyrkan och Katolska kyrkan fanns det personer som kunde göra detta inom sina tjänster, även om det var svårt att avsätta tid för arbetet. För de mindre samfunden fanns inte representanter som arbetade inom sina respektive samfund, utan upprätthöll sina positioner i samfunden på ideell basis. Det här innebar bland annat att de inte alltid kunde medverka vid mötena eftersom de då arbetade. Kommunens representanter deltog i arbetet under arbetstid. Finanseringen av gruppen var även det ett problem och de pengar som funnits med för att etablera gruppen täckte

endast en liten del av kostnaderna för det arbete som skedde i gruppen.

Gruppens relation till kommunen kom att ändras efter ett politiskt val som gjorde att den person som hade arbetat med gruppen som politiker fick andra uppdrag och ingen annan person från kommunen gick in i gruppen och fortsatte arbetet. Gruppen kunde därmed inte längre genomföra sina möten på kommunhuset och ingen från kommunen kom till gruppens möten. Under ett knappt år fortsatte man med möten i de olika samfundens lokaler, vilket orsakade problem då vissa samfund inte ville delta när möten skedde i några av dessa samfunds lokaler. Några samfund slutade komma och till slut kom inte fler än tre, fyra personer på träffarna. Gruppen beslutade att finnas kvar utan regelbunden mötesverksamhet, men lades snart ned helt. Ett flertal personer från gruppen kom senare att ingå i en annan interreligiös grupp som startades på initiativ av kommunen ett par år senare och då i samarbete med en statligt styrd interreligiös grupp.

Den interreligiösa gruppen "Ett liv tillsammans"

Vi träffas hos varandra och temat växlar. De två första mötena handlade om ämnet bön. [...]. Det blev givande samtal där ämnet belystes från många håll och vi kunde bli varse skillnader men också en stor gemenskap och samsyn. (Ur gruppens årliga översikt)

En annan av de grupper vars arbete jag följde är den grupp som jag har valt att kalla "Ett liv tillsammans". Denna grupp fanns i samma kommun som den ovan nämnda. Gruppen bildades redan på 1990-talet men var vilande under ett flertal år eftersom några av de drivande personerna i gruppen lämnat den. Gruppen kom att startas igen först 2008. "Ett liv tillsammans" kan ses som en grupp sprungen ur det levda livets dialog eftersom de personer som startade den gjorde det utifrån sina möten i sitt närområde med människor med annan religiös tro än deras egna; den uppstod alltså som en direkt respons på en ökad religiös pluralitet i samhället. Den kom sedan att, på initiativ från Svenska kyrkan, att formaliseras till en grupp där människor med olika religionstillhörighet bjöds in för samtal och ökad förståelse för varandra.

Vid gruppens bildande diskuterades frågor så som vad det fanns för framtid för religionerna och att de tillsammans skulle kunna verka för religionernas fortsatta inkludering i det svenska samhället. På senare möten talade man bland annat om, som citat ovan visar, synen på bön, tillbedjan och synen på Gud. Gruppens möten präglades av en önskan om samsyn och att finna likhe-

ter. Man försökte undvika sådant som skiljde dem åt och man talade främst om trons innehåll, men mycket lite om dess praktiska konsekvenser, vilket jag tolkar som ett förhållningssätt som gör att man undviker att hamna i konflikt med varandra. Till mötena kom ca. 15 personer från ett tiotal olika religiösa samfund. Både lekmän och religiösa ledare fanns med i gruppen. Gruppens institutionaliserande innebar att den övergick till en religionsdialoggrupp baserad på intellektuell dialog. Den skiljer sig på sätt från den tidigare nämnda gruppen "Religiös dialog" som främst var en dialoggrupp för sociala frågor.

Gruppen hade inte heller något etablerat samarbete med kommunen, men vid ett par tillfällen under den tid som jag följde gruppen uppkom önskemål om att man även borde synas i det omkringliggande samhället och påverka det. På ett möte diskuterades om religionernas fredsarbete och om hur de olika religionerna arbetar med detta. Ur detta samtal uppstod en önskan om att gruppen även utåt skulle visa hur den arbetade med att skapa fred. Man tog kontakt med det lokala biblioteket och fick där hålla två offentliga samtal på temat mångfald som en resurs för både samhället och den personliga utvecklingen. Anledningarna till engagemanget i det omgivande samhället var att man ville visa att de olika religionerna inom gruppen kunde samverka och att man därigenom kunde vara en förebild för det omkringliggande samhället. Genom detta engagemang gjorde man det möjligt för samfundet att medverka i det sekulariserade, och till viss del religionsskeptiska samhället, något som fler av dem hade haft tidigare erfarenhet av att inte kunnat göra var för sig.

De svårigheter som "Ett liv tillsammans" mötte hör även för den här gruppen samman med vilka som skulle få ingå i gruppen. Eftersom man i den här gruppen hade valt att låta alla som ville vara med, vilket bland annat innebar att t.ex. scientologer deltog, ledde det till att personer som deltog i gruppen och som hade tjänster i Svenska kyrkan och den Katolska kyrkan inte fick tillåtelse av sina biskopar att delta. Det här fick till följd att vissa religiösa samfund kunde ha officiellt erkända representanter från sin respektive samfund som deltagare i gruppen, medan andra endast kunde representeras av lekmän. Gruppen är fortfarande aktiv och träffas regelbundet.

Kommunen Ankerköpings¹³ samarbete med interreligiösa grupper

Integration är ett viktigt arbetsområde för utvecklingsnämndens förvaltning i [Ankerköping]. Genom ett aktivt samarbete med invandrarföreningarna och eldsjälarna i staden, genomförs årligen en mängd arrangemang och påverkansarbete för att skapa förståelse

för olika kulturer som formar vårt samhälle och vår värld. För andra året arrangeras Öppet hus i [Ankerköpings] moskéer och alla hälsas hjärtligt välkomna!! (Från kommunens informationsmaterial)

I en annan av de kommuner där jag genomförde min studie hade initiativet till att skapa ett samarbete mellan kommunen och religiösa samfund kommit från kommunen. Den verksamhetsansvarige på utvecklingsförvaltningen i kommunen berättar att de hade "känt behov av att bilda en grupp som bestod av olika samfund och sen jobba för att öka förståelse och respekt för varandras likheter och olikheter" (intervju med kommundiensteman) och det övergripande syftet med gruppen var att visa att de religiösa samfundet "står enade inför frågan att det svenska samhället ska vara ett mångkulturellt och mångreligiöst samhälle" (intervju med kommundiensteman). Gruppen kan främst (och kanske endast), utifrån den uppdelning av religionsdialoggrupper som tidigare nämnts, betraktas som en grupp som arbetar utifrån en dialog för sociala frågor.

Kommunens inspiration till att bilda en interreligiös grupp kom från att regeringen hade utsett år 2008 till ett religionsdialogår och att man på en konferens lärt sig hur en annan kommun i Sverige aktivt hade arbetat med dessa frågor. Enligt kommunens tjänsteman fanns det dessutom inga interreligiösa grupper i kommunen sedan tidigare. Att arbetet med dessa frågor inte påbörjats tidigare hör samman med att det i kommunen funnits en policy att det föreningsliv som man samarbetade med skulle vara politiskt och religiöst obundet. En av kommunens tjänstemän säger:

...det skulle inom föreningssammanhang vara opolitiskt och o-religiöst. [...]. Man tyckte att det skulle vara så obundet som det bara går, så vi tänkte att religionen blandar man inte i någonting. Men sen så kom det fler och fler muslimer och skolorna och andra behövde information, det kom fler beställningar om den nya religionen... (Intervju med kommundiensteman)

Det första kommunen gjorde var att sammankalla en grupp med representanter från stadens muslimska församlingar och en person kopplad till Katolska kyrkan. Denna grupp beslutade att man skulle medverka under den festival som varje år anordnas i staden och där ha ett tält med representanter från olika samfund. Till gruppen kom sedan att anslutas ett par studieförbund med religiös grund (ett kristet och ett muslimskt) och en re-

presentant från Svenska kyrkan. Ingen från den judiska församlingen, de ortodoxa kyrkorna eller någon buddhist eller hindu ingick i gruppen även om några av dessa medverkade under festivalen. Förklaringen till att dessa inte ingick i gruppen var att man först tydligt ville bli klar över vilket gruppens syfte och mål skulle vara och att man börjat med att "samla ihop de människor man känner" (intervju med kommuntjänsteman). Gruppen kom att under ett par år anordna föredrag på biblioteken i staden, guidade turer på stadens moskéer och en fest i samband med eid al-fitr. Man gav även i uppdrag till de medverkande studieförbunden att ta fram ett utbildningspaket om religion, något som dock aldrig kom att slutföras.

Senare bildade kommunen även ett religiöst råd bestående av endast muslimska församlingar där en person anställd inom utvecklingsnämnden arbetade med detta som en del i sin tjänst. I rådet ingick tre av stadens fem muslimska församlingar. De två andra församlingarna uppgavs vara positiva till att ingå i rådet, men hade ännu inte anslutits. Syftet med rådet var att "fungera som stöd, referens och informationsorgan till myndigheter, kommunala förvaltningar, företag och ideella organisationer" (informationsmaterial från kommunen) i kommunen, men hade även till uppgift att "verka för ömsesidig förståelse och respekt mellan skilda kulturer och trosåskådningar" (informationsmaterial från kommunen). Bakgrunden till att rådet bildades förklaras med följande:

För att undvika missförstånd och för att kunna öka möjligheten att få korrekt information och tolkning när det gäller frågor som rör islam, har [Ankersköping] i samarbete med de muslimska församlingarna, bildat ett islamiskt församlingsråd. (Ur kommunens informationsdokument)

Rådet består av representanter från de tre muslimska församlingarna som deltar utan ersättning och den ovan nämnde personen som i sin tjänst är koordinator för rådet.

Personen som arbetar med detta i kommunen har själv en muslimsk bakgrund, men har bott i Sverige hela sitt liv, och ser sig som en länk mellan kommunen och de muslimska församlingarna. Han lyfter fram att det är av vikt att han kan något om islam för att församlingarna skall vilja delta i detta arbete. Hans uppgift i rådet är inte endast att skapa en kontakt mellan kommunen och de muslimska församlingarna utan att även få de olika muslimska församlingarna att samarbeta. Han arbetar aktivt med att lyfta fram det positiva i islam som dessa delar för att få samarbetet att fungera. Han menar även att de församlingar som ingår i rådet gör detta för att de vill bli delaktiga i staden där de finns och visa att de har

något positivt att bidra med till stadens utveckling och att de står enade i dessa frågor. Det här säger han även vara förklaringen till att de deltar i rådets arbete utan ersättning från kommunen.

Efter att kommunen hade anordnat en integrationskampanj riktad till de muslimska församlingarna i staden med ett informationstålt om islam på en av stadens torg och en fest i samband med eid al-fitr, framkom kritik till förvaltningen att kommunen hade för stort fokus på just islam och att de kristna samfundet i staden kom i skymundan. Kommunen uppmanade dem att söka medel att även för detta, vilket resulterade i att ABF¹⁴ fick projekt-pengar för att anordna en utställning om julfirande i olika länder och om brödets betydelse för kristna samfund på ABFs lokaler i staden.

Kommunen betalar inte ut någon ersättning till de religiösa gemenskaperna i staden, men till ett flertal så kallade invandrarföreningar.¹⁵ När jag frågar handläggaren på kommunen som har ansvar för detta, om varför kommunen inte stödjer de religiösa församlingarna, svarar han att orsak till det är att dessa inte söker pengar från kommunen. Det beror troligtvis på att det är främst hyresbidrag som kan sökas och att de religiösa församlingarna i stor utsträckning äger de fastigheter som de är verksamma i. Det finns, enligt honom inga policybeslut i kommunen om att de religiösa samfundet inte kan få bidrag, men kravet för att få bidrag är att man främst inom föreningarna/församlingarna arbetar med integration, vilket även det kan göra att församlingarna inte söker bidrag från kommunen. De representanter för de olika samfund som medverkar i kommunens mångreligiösa tält under den årliga festivalen får inte heller någon ersättning. Kommunen ansvarar för tältet och kostnaderna för detta samt för kostnader för marknadsföringen. Den uteblivna ersättningen förklarar den ansvarige från kommunen med att:

Intresset från dem att jobba med de här frågorna och bidra med att sprida ut rätt information i de här frågorna och som samhället vill ha information kring, är så stort att ingen har begärt det – och därför har vi inte tänkt på det. (Intervju med kommuntjänsteman)

En annan av kommunens tjänstemän blir förvånad och ställd när jag frågar om kommunen skulle kunna avlöna personer från de samfund som de samarbetar med:

...en svår fråga... [tystnad]. Det kommer nog att komma upp mer och mer... på sikt kanske... Visst, vi skulle kunna avlöna, men vi lever i ett sekulariserat land och därför krävs mycket övertygelse och förståelse för att motivera anställningar. (Intervju med kommuntjänsteman)

Efter viss eftertanke kommer hon dock på att kommunen under nio månader hade en imam anställd för att utbilda kommunens medarbetare om religion och hjälpa nyanlända arabiska flyktingar.

År 2014 finns både den interreligiösa gruppen och det muslimska rådet kvar i kommunens regi. Den interreligiösa gruppen har bland annat utökats med en representant från de ortodoxa kyrkorna, en från den judiska församlingen, en buddhist och ännu ett studieförbund. Gruppen möts en gång i månaden och man har även från kommunen fått bidrag för att kunna arvoda deltagarna i gruppen när det är nödvändigt. Förklaringen till att det nu är möjligt är att man varit tydlig med att de deltagande samfundet inte ägnar sig åt någon form av missionerande arbete och att man i kontakten med utomstående, som skolor, eller vid öppna föreläsningar, alltid är minst två samfund representerade.

Slutsats

De interreligiösa gruppernas samarbete med kommunerna sker i en kontext som präglas av sekularisering och skepticism till religion. Samtidigt kan inte kommunerna utesluta det faktum att de numera finns en religiös pluralitet i dessa städer. Detta leder till att kommunerna i sitt arbete måste ta ställning till om de religiösa samfundet ska inkluderas i det kommunala arbetet eller inte. Den tidigare idén om ett förgivettaget sekulärt förhållningssätt till religion utmanas därmed.

En lösning för dessa kommuner är att inkludera religiösa gemenskaper om dessa sinsemellan arbetar inkluderande, dvs. att samarbetet inte sker med enskilda religiösa samfund utan med interreligiösa grupper. Inkluderingen kommer på så sätt att ske på två plan: ett mellan de religiösa gemenskaperna och kommunen, och det andra mellan de religiösa samfundet i sig. På så sätt kan kommunerna inte endast inkludera religiösa samfund utan även, som Beckford (2011) framför, kontrollera den religiösa inkluderingen. Det här sker genom att grupperna i sig utesluter religiösa samfund som inte är önskvärda och anpassar de religiösa anspråken så att ett samarbete kan ske dem emellan. Samarbetet med interreligiösa grupper leder till att kommunerna har kontroll över religionernas tillgång till det offentliga, men att man överlåter en stor del av selektionen av vilka samfund som ska ingå och

vilken form av religion som kan accepteras, till de religiösa samfundet. Förhållningssättet kan förklaras av att det finns liten kunskap om religiösa samfund och vad dessa står för inom kommunerna som en följd av sekulariseringen i landet (se även Grier 2012).

Det sekulära ideal som eftersträvas i det offentliga blir genom de interreligiösa grupperna lättare att kringgå, eftersom det inte är ett specifikt samfund som önskar tillgång till offentligheten utan religion per se. En sådan mer "neutraliserad" form av religion gör det möjligt för de religiösa samfundet att åter ta plats i det offentliga. Det religiösa kan därmed komma att uppfattas som mer positivt i samhället och detta kan komma att bromsa upp pågående sekulariseringsprocesser.

Kommunerna kan även reglera den ojämlikhet som finns mellan de olika religiösa samfundet som deltar i samarbetet när det gäller ekonomiska resurser, tillgång till personal och lokaler och etablering i samhället, genom att erbjuda lokaler för gruppernas möten och arvodering av de som deltar. Kommunerna, och i förlängningen andra offentliga institutioner på regional och statlig nivå, kommer att behöva ta ställning till hur de ska förhålla sig till religion, eftersom de aktivt arbetar tillsammans med religiösa samfund. Den pragmatiska sekularism som tidigare utmärkt det svenska samhället (Bäckström 2013), kommer att därmed att behöva statueras.

Referenser

- Ahlstrand, K 2008, 'Religionsdialog', i I Svanberg & D Westerlund (red.), *Religion i Sverige*, Stockholm: Dialogos Förlag.
- Ahlstrand, K 2005, *Vägar: en öppen religionsdialog*, Stockholm: Verbum.
- Alwall, J 1999, 'Förutsättningar för religionsdialog i dagens svenska samhälle', *Svensk Teologisk Kvartalskrift*, Årg. 75 (1999), s. 16-18.
- Aneer, G 1999, 'Dialoger mellan muslimer och kristna', i I Svanberg, & D Westerlund (red.), *Blågul islam? Muslimer i Sverige*, i Nora: Nya Doxa.
- Bader, V 2007, *Secularism or Democracy? Associational Governance of Religious Diversity*, Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Bangstad, S 2012, *Sekularismens ansikte*, Lund: Studentlitteratur.
- Beckford, J 2011 'Religious Diversity and Social Problems: The Case of Britain', i T Hjelm (red.), *Religion and Social Problems*, New York: Routledge.
- Bromander, J 2011, *Svenska kyrkans medlemmar*, Verbum: Stockholm.
- Bäckström, A 2013, 'Religion mellan det privata och det offentliga – om religion och välfärd', i H Stenström (red.), *Religionens offentlighet. Om religionens plats i samhället*, Stockholm: Artos & Norma bokförlag.
- Bäckström, A & Davie, G (red.) 2010, *Welfare and religion in 21st Europe. Vol. 1, Configuring the connections*, Farnham: Ashgate.
- Davie, G 2007, 'Pluralism, Tolerance, and Democracy: Theory and Practice in Europe', i T Banchoff, (red.), *Democracy and the New Religious Pluralism*. US: Oxford University Press.
- Flodell, SA (red.) 2006, *Religionsblindhet*, Stiftelsen Sverige och kristen tro.

- Glick Schiller, N 2009, 'Towards a Comparative Theory of Locality in Migration Studies: Migrant Incorporation and City Scale', *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 35 nr. 2, s. 177-202.
- Griera, M 2012, 'Public Policies, interfaith associations and religious minorities in Barcelona', *Social Compass*, 59 (4), s. 570-587
- Griera, M & Forteza, M 2011, 'New actors in the governance of religious diversity in European cities: the role of interfaith platform', i J Haynes & A Henning, *Religious Actors in the Public Sphere. Means, objectives and effects*, New York: Routledge.
- Gustafsson, K 2004, *Muslimsk skola, svenska villkor: konflikt, identitet och förhandling*, Umeå: Borea Bokförlag.
- Holmberg, S & Weibull, L 2012, 'Förtroendet för staten', i L Weibull; H Oscarsson & A Bergström (red.), *I framtidens skugga*, Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- Koenig, M 2007, 'Europeanising the Governance of Religious Diversity: An Institutional Account of Muslim Struggles for Public Recognition', *Journal of Ethnic and Migration Studies* 33 (6), s. 911-932.
- Larsson, G 2013, 'Om imamer i värden', *Svensk Teologisk Kvartalskrift*, Vol. 89, nr 2, (2013), s. 65-72.
- Leis, A 2004, *Den kyrkliga diakonins roll inom ramen för två välfärdssystem*, Uppsala: Diakonvetenskapliga institutets skriftserie, 2004:7.
- Levitt, P 2009, *God Needs No Passport*, New York: The New press.
- Lövheim, M & Bromander, J 2011, *Religion som resurs. Existentiella frågor i unga svenskers liv*, Skellefteå: Artos.
- Nordin, M & Schölin, T 2011, *Religion, vård och omsorg: mångkulturell vård i praktiken*, Malmö: Gleerups.
- Nyhetsbrev Centrum för religionsdialog i Stockholms stift* 2010, nr 3. *Kyrkans Tidning*, 2010-12-16.
- Rath, J et al 2001, *Western Europe and its Islam*, Leiden: Brill.
- Roald, A-S 2002, 'Religionsdialogiska perspektiv. En fallstudie av en dialoggrupp i södra Sverige', i M Stenmark, & D Westerlund, (red.), *Polemik eller dialog? Nutida religionsteologiska perspektiv bland kristna och muslimer*, Nora: Nya Doxa.
- Stepick, A; Rey, T & Mahler, SJ 2009, *Churches and Charity in the Immigrant city: Religion, Immigration, and Civic Engagement in Miami*, New Brunswick, N.J.: Rutgers University Press.
- Stoor, T 2002, *Mellan mission och dialog: kristna trossamfund och mötet med det mångreligiösa Sverige*, Skellefteå: Norma.
- Svenska Kyrkan, <https://www.svenskakyrkan.se/statistik> (hämtad den 27 juni 2014).
- Weibull, L 2012, 'Världsreligioner i Sverige', i L Weibull; H Oscarsson, & A Bergström (red.), *I framtidens skugga*, Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- Weibull, L & Strid, J 2011, 'Fyra perspektiv på religion i Sverige', i S Holmberg; L Weibull, och H Oscarsson (red.), *Lycksalighetens ö*, Göteborgs universitet: SOM-institutet.
- Zuckerman, P 2008, *Society without God. What the Least Religious Nations can tell Us about Contentment*, New York: New York University Press.
- Åmell, K 1999, 'Det tysta samtalet. Benediktinska initiativ till religionsdialog', *Tro & Tanke*, 1999:3, s. 65-77.

Övriga referenser

- Intervju med professor Kajsa Ahlstrand, professor i missionsvetenskap, Uppsala universitet, 2010-11-01
- Intervjuer med 11 personer vid 12 intervjutillfällen, 2010-2011 och 2014.
- Observationer vid interreligiösa grupper möten vid 20 tillfällen, 2010-2011.

Interna och officiella dokument från de studerade interreligiösa grupperna.

Noter

1. I Sverige är t.ex. Svenska kyrkan bland annat ansvarig för begravningsväsendet i samtliga kommuner (motsvaras närmast av amt i Danmark) förutom i Stockholm och Tranås.
2. Jag väljer att i texten använda mig av begreppet pluralitet istället för det mer vanligt förekommande pluralism. Pluralitet menar jag vara ett mer neutralt begrepp som anger en fakticitet, emedan pluralism har kommit att få normativa konnotationer som anspelar mer på ett tillstånd som man har att ta ställning till.
3. För studien intervjuade jag människor som på olika sätt var involverade, eller som valt att inte vara det, i interreligiöst samarbete på lokal nivå i Sverige. Jag deltog även i lokalt förankrade interreligiösa gruppers möten. Sammantaget för studien gjordes intervjuer med 26 personer vid 21 intervjutillfällen och deltagande i 30 möten i fem olika interreligiösa grupper under 2010, 2011 och ett par uppföljande intervjuer 2014. Jag har även tagit del av interna och offentliga dokument från de olika interreligiösa gruppernas verksamhet. Den här artikeln bygger på delar av det materialet.
4. Andra exempel på när detta sker och som det har forskats om i Sverige är religiösa friskolor (Gustafsson 2004; Gerle 1999) och inom vård- och omsorgsarbete i samfundens regi (Larsson 2013; Nordin & Schölin 2011), inom diakonalt arbete (Leis 2004) och i relation till välfärdssamhället (Bäckström 2013; Bäckström & Davie 2010).
5. Området är inte heller internationellt studerat i någon högre utsträckning (se Griera 2012).
6. Andra vanligt förekommande namn för sådana grupper är religionsdialoggrupper och religionsteologigrupper (se vidare Ahlstrand 2008, 66f; Ahlstrand 2005, 64ff).
7. Även inom hälso- och sjukvård, fängelsevård, det militära och universiteten samarbetar man med olika religiösa samfund, men detta sker inte på en lokal nivå i Sverige, utan på regional eller nationell nivå.
8. Att beräkna antal människor i Sverige med olika religionstillhörighet är svårt eftersom den enda statistik som finns att tillgå är antalet medlemmar i samfund, vilket för många samfund är ett främmande sätt att räkna religiös tillhörighet på samt att medlemskap inte egentligen säger så mycket om människors religiösa tillhörighet och religiösa tro. Siffrorna ovan kommer från ett flertal olika källor och är uppskattningar.
9. Sveriges kristna råd är en ombildning av Svenska Ekumeniska Nämnden från 1932.
10. Rådet består av 15 personer, fem kristna företrädare, tre muslimska, två judiska, två buddhistiska och en vardera från bahai, sikher och hinduer.
11. En annan möjlig uppdelning utgår från en teologisk reflektion om religionernas likheter och skillnader och brukar benämnas religionsteologi (Ahlstrand 2005, 8).
12. Namnen på grupperna är inte de namn som grupperna har eller hade utan påhittade av mig för att skydda de som deltog i gruppernas arbete, vilket inte alltid skedde problemfritt.
13. Även detta en pseudonym för den stad där detta arbete pågick.
14. ABF står för Arbetarnas bildningsförbund. Det bildades 1912 av Socialdemokratiska partiet, LO (Landsorganisationen, samarbetsorganisation för 14 arbetarrörelsens fackföreningar) och Kooperativa förbundet.
15. I Sverige är det staten som har det avgörande ansvaret för bidrag till trossamfund.